

Ngày 18/8/1945, đồng chí sếp lãnh đạo trực tiếp của Tỉnh ủy Quảng Nam, quân và dân cả tỉnh trong đó có huyện Núi Thành đã nhiệt tình đồng ý khải nghĩa giành chính quyền và tay nhân dân đã cùng cán bộ cách mạng tháng Tám đến đích thắng lợi hoàn toàn (Quảng Nam là một trong 4 tỉnh của cả nước giành được chính quyền sớm nhất).

Tối ngày 14-15/8/1945, tại nhà ông Nguyễn Chiên (Khóm Ng M - Tam Xuân I), Tỉnh ủy Quảng Nam tổ chức cuộc họp bàn kế hoạch chuyển biến khải nghĩa. Chiều ngày 15/8, đồng chí Huỳnh Ngọc Huân tại Đà Nẵng công bố: “Nhật hoàng đã tuyên bố đầu hàng Liên Xô và Đồng minh vô điều kiện”. Căn cứ tình hình chuyển biến “Nhật - Pháp bắn nhau và hành động của chúng ta” của Trung ương Đảng, Tỉnh ủy quyết định phát động toàn dân trong tỉnh nhiệt tình khải nghĩa. Đồng chí sếp lãnh đạo trực tiếp của Tỉnh ủy Quảng Nam, Phó ủy Tam Kỳ triệu tập họp tại nhà ông Nguyễn Chiên (Khóm Ng M - Tam Xuân I) để chuyển biến mặt trận đấu tranh chuyển biến chính quyền và thành lập Ban Bảo động gồm 17 đồng chí do đồng chí Nguyễn Thị Kỳ làm Trưởng ban, đồng chí Lê Thuýt làm Phó ban, phân công nhiệm vụ cụ thể cho các đồng chí trong Ủy ban phân công, liên tỉnh, thành lập Ban Bảo động tỉnh, liên tỉnh. Sau đó nhiệm vụ xã tiến hành thành lập Ban Bảo động. Tiếp đến các ngày 16,17,18/8 toàn phủ sôi sục khí thế cách mạng, tất cả tập trung cho cuộc khải nghĩa. Truy cập, biểu ngữ, băng, cờ được tung trên Quốc lộ 1A, bến xe, bến đò, nhà ga và ngay cả trên các công trình đường... các đội tuyên truyền xung phong dùng loa phát tin “Nhật đầu hàng hành động mình”, “Giành chính quyền tại Quảng Ngãi”, các đội võ, du kích không ngừng luyện tập, các lò rèn, thợ may không ngừng rèn vũ khí, may cờ. Nhiệm vụ tại trong huyện tập trung quần chúng công khai phá bỏ ỉa thối và kêu gọi đồng bào hãy đồng lòng tiến hành khải nghĩa.

Sáng 18/8 đồng chí tin Việt Minh giành chính quyền Hội An, thông qua trực tiếp ủy và Ban Bảo động phủ Tam Kỳ đã nhanh chóng quyết định huy động lực lượng tiến hành khải nghĩa trong toàn phủ.

Chiều 18/8 cuộc khải nghĩa nổ ra ở thôn Vân Trai, thôn Thới Khóm Ng (Tam Hiệp, Núi Thành), Đội Tuyên truyền xung phong, Đội võ tung ra đi bắt mặt lý hàng, công hào và nhân tên mặt thám sát đến m. Vân Trai, Thới Khóm Ng, Vĩnh Đội tập trung giam giữ trên h. Vân Trai. Tỉnh Chủ tịch vào An Tân đến D. S. bà con nhân dân chờ cây công động trên Quốc lộ 1, cột dây thép (dây điện thoại) để công động. Suốt buổi chiều 18/8, tiếng trống, tiếng loa, tiếng reo hò, hô vang khẩu hiệu của quần chúng nào đồng khắp thôn xóm. Cùng lúc băng cờ, khẩu hiệu, truy cập được tung ra khắp nơi.

7 giờ tại ngày 18/8/1945, đồng chí sếp lãnh đạo của đồng chí Lê Thanh Hội và Phan Quang Trưởng (Tỉnh ủy), đồng chí Huỳnh Thanh (Phủ ủy) quần chúng nhân dân và đội võ các xã Diêm Trưởng, Xuân Quang, Thới Khóm Ng, Vân Trai kéo xuống bao vây chiếm thủ phủ chánh Hiệp Hòa (xã Tam Quang bây giờ) tên đến trưởng cùng đến bến đò 4 khẩu súng và toàn bộ tài sản. Đêm 18/8 h. h. các xã ở tỉnh An Hòa, D. Hòa chính quyền đã thu được nhân dân.

Sau khi chiếm được thủ phủ chánh Hiệp Hòa, Ban Bảo động phân công mặt bộ phận ở i canh giữ còn đội bộ phận lực lượng quần chúng và đội võ tiếp tục kéo về phủ để giành chính

quyền tại địa phương.

Chiều 19/8 lực lượng công an và quân chúng chiếm giữ, quyền lý toàn bộ sách, máy móc, phương tiện sản xuất và tài sản để dành của Pháp.

Cùng ngày 19/8 lực lượng công an và quân chúng chiếm lĩnh xã tiếp tục truy bắt những tên tay sai của Pháp - Nhật, đàn áp phong trào cách mạng, như: Võ Xuân Khóa, mật thám Pháp ở Thôn Trung (xã Tam Mỹ Tây), trên Quốc lộ 1A đi qua An Tân lực lượng công an bắt nhóm Hoàng Tá Khanh trên đường ra Huế họp thành lập nên các mặt của Trận Trận Kim thu được 5 khẩu súng lục và mật máy đánh chữ.

Cũng trong ngày 18/9 các đồng chí ở trong Huyện ủy và Ban Ban đảng đã thành lập Ủy ban nhân dân cách mạng lâm thời của huyện có 9 người do đồng chí do Lê Thuýt làm chủ tịch, Khuê Thúc Cường - Phó Chủ tịch, Nguyễn Chánh thức Ký, Nguyễn Thế Kiên - Ủy viên Tổng Tuyên truyền, Võ Sĩ - Ủy viên Tổng Giáo dục, Trần Châu - Ủy viên Tổng Quân sự, Lê Bá - Ủy viên Tổng Pháp, Lê Huy Lưu - Ủy viên Tổng Địa phương và Nguyễn Tiến Lợi - Ủy viên Tổng Tài chính.

Sáng ngày 20/8, lực lượng công an và quân chúng nhân dân thu các xã cánh nam Tam kỳ (nay Núi Thành) kéo về phía đông huyện Tam Kỳ cùng với trên 3.000 người đi để cho 15 vạn nhân dân họp nên trong huyện Tam Kỳ để cuộc mít tinh tổng thể chào mừng thắng lợi cuộc Tổng Khởi nghĩa và Lễ ra mặt của Ủy ban nhân dân cách mạng lâm thời huyện Tam Kỳ. Lễ đầu tiên là cờ đỏ sao vàng được công khai kéo lên ở phía đông. Đồng chí Lê Thuýt thay mặt Ủy ban nhân dân cách mạng huyện Tam Kỳ tuyên bố trước toàn thể nhân dân quyết tâm xây dựng, bảo vệ chính quyền vững mạnh, xây dựng đời sống mới.

Những việc xảy ra trong hai ngày (18-19/8/1945), dưới sự lãnh đạo của Đảng bộ Đảng Cộng sản Đông Dương huyện Tam Kỳ, làn sóng cách mạng mạnh mẽ của nhân dân trong huyện trong đó có nhân dân huyện Núi Thành đã đứng lên lật đổ toàn bộ hệ thống chính quyền tay sai của Nhật tại xã để nên phần. Năm ngày sau thành lập xong bộ máy Ủy ban nhân dân cách mạng lâm thời tại địa phương.

Tác giả: Lê Văn Huân